

DOI: 10.7251/GFP1202074J

UDC: 343.3/.7(497.11)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:  
8. maj 2012.Datum prihvatanja  
rada:  
18. juni 2012.**Prof. dr  
Dragan  
Jovašević**  
Pravni fakultet  
Univerziteta u Nišu

# Organizovani kriminal

**- pojam i karakteristike u krivičnom zakonodavstvu  
Republike Srbije -**

**Sažetak:** U strukturi savremenog kriminaliteta uopšte, pa tako i u Republici Srbiji po svom značaju, obimu i prouzrokovanim posledicama, te ispoljenoj težini i opasnosti njihovih učinilaca, pored terorizma i korupcije raznih oblika i vidova ispoljavanja, posebno se izdvaja organizovani transnacionalni kriminalitet. Ova vrsta kriminaliteta predstavlja posebnu kumulaciju kriminalne energije većeg broja lica u različitim oblicima zločinačkog udruživanja sa većim ili manjim stepenom stalnosti. Radi se, naime, o licima koja ne poznajući granice između država, pa ni između kontinenata organizovano, kontinuirano vrše teška krivična dela sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi, ali i radi ostvarenja ekonomske, političke ili druge moći. Budući da se radi o prikrivenim oblicima organizacija koje permanentno vrše veliki broj izuzetno teških krivičnih dela, sva savremena krivična zakonodavstva na osnovu relevantnih međunarodno pravnih akata, u prvom redu Konvencije OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (poznate kao Palermo konvencije) predviđaju posebne organe, nadležnosti, postupak i mere za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala. Slična je situacija i u Republici Srbiji. Poslednjih godina u Republici Srbiji je zakonski postavljena solidna pravna osnova za efikasnu, blagovremenu, kvalitetnu i zakonitu borbu sa naraslim oblicima i vidovima organizovanog kriminala. Upravo o specifičnim zakonskim rešenjima organizovanog kriminala u materijalnom krivičnom zakonodavstvu govori ovaj rad.

**Ključne reči:** organizovani kriminal, više lica, krivično delo, međunarodni standardi, zakon, odgovornost, kazna

## UVODNA RAZMATRANJA

U strukturi savremenog kriminaliteta uopšte, pa tako i u našoj zemlji po svom značaju, obimu i prouzrokovanim posledicama, te ispoljenoj opasnosti njihovih učinilaca, posebno se izdvaja organizovani transnacionalni kriminalitet. Ova vrsta kriminaliteta predstavlja posebnu kumulaciju kriminalne energije većeg broja lica u različitim oblicima zločinačkog udruživanja sa većim ili manjim stepenom stalnosti. Radi se, naime, o licima koja ne poznajući granice između država, pa ni između kontinenata organizovano, kontinuirano vrše teška krivična dela sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi, ali i radi ostvarenja ekonomske, političke ili druge moći<sup>1</sup>.

Budući da se radi o prikrivenim oblicima organizacija koje permanentno vrše veliki broj izuzetno teških krivičnih dela, sva savremena krivična zakonodavstva na osnovu relevantnih međunarodno pravnih akata, u prvom redu Konvencije OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala<sup>2</sup> iz 2000. godine predviđaju posebne organe, nadležnosti, postupak i mere za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala. Slična je situacija i u Republici Srbiji. Poslednjih godina u Republici Srbiji je zakonski postavljena solidna pravna osnova za efikasnu, blagovremenu, kvalitetnu i zakonitu borbu sa naraslim oblicima i vidovima organizovanog kriminala. Na taj način naša zemlja se priključila evropskim krivičnopravnim sistemima, odnosno njihovim standardima u pokušajima da se pronadje i primeni efikasan sistem mera i postupaka za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala.

Tako su u oblasti sudskoorganizacionog prava<sup>3</sup>, posebnim Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije<sup>4</sup> iz 2002. godine organizovani posebni organi za suzbijanje ove vrste savremenog kriminala. To su: 1) posebni organ unutrašnjih poslova – UBPOK, 2) specijalni tužilac, 3) posebno veće Okružnog (sada Višeg) suda u Beogradu i 4) posebna pritvorska jedinica u Okružnom zatvoru u Beogradu. I konačno, novom Zakonikom o krivičnom postupku<sup>5</sup> iz 2002. godine propisana je posebna vrsta krivičnog postupka sa specijalnim istražnim tehnikama koje treba da doprinesu efikasnijem rasvetljenju i razrešenju krivičnih dela sa elementom organizovanog kriminala, odnosno utvrđivanju krivične odgovornosti njihovih učinilaca. I novi Zakonik o krivičnom postupku<sup>6</sup> iz 2006. godine u glavi sedam pod nazivom: "Posebne dokazne radnje" predviđa posebne mere, sredstva i postupke u cilju rasvetljenja krivičnih dela organizovanog kriminala.

<sup>1</sup> D. Jovašević, Suzbijanje organizovanog kriminala u Republici Srbiji, Zbornik radova, Pravni sistem Republike Srbije, usaglašavanje sa pravom Evropske unije, Niš, 2005. godine, str. 423-443.

<sup>2</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 6/2001.

<sup>3</sup> D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002. godine, str. 148.

<sup>4</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj : 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003 i 115/2005.

<sup>5</sup> Više: D. Jovašević, Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, 2004. godine.

<sup>6</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 46/2006.

Potom je 2009. godine Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku<sup>7</sup> iz 2001. godine (kojim je Zakonik o krivičnom postupku iz 2006. godine stavljen van snage) uvedena nova glava 29a. pod nazivom: "Posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i druga izuzetno teška krivična dela". I konačno, reforma krivičnog zakonodavstva u oblasti pronalaženja efikasnog sistema društvene reakcije prema organizovanom kriminalu iz 2011. godine u ovu oblast unovi nova rešenja. Naime, septembra 2011. godine je donet novi Zakonik o krivičnom postupku<sup>8</sup> u glavi 7. pod nazivom: "Dokazi", u delu trećem pod nazivom: "Posebne dokazne radnje" određuje krivična dela na koje se primenjuju ove odredbe među kojima u prvom redu spadaju dela iz oblasti organizovanog kriminala (član 162. ZKP).

## ORGANIZOVANI KRIMINAL U MEĐUNARODNOM PRAVU

Budući da organizovani kriminal kao oblik permanentnog vršenja teških oblika kriminaliteta koji ne poznaje granice između država, pa ni granice između pojedinih kontinenata predstavlja pojavu koja opasno podriva i ugrožava sistem međunarodne, pa i regionalne bezbednosti, to je logično što se i međunarodna zajednica uključila u napore da se spreči, predupredi, odnosno suzbije ova pošast savremenog društva na početku trećeg milenijuma.

Prvi pokušaj da se u međunarodnoj zajednici odrede pojam, priroda, sadržina, karakteristike i elementi organizovanog kriminala učinjen je sredinom devedesetih godina prošlog veka. Specijalizovano telo Evropske unije (European Working Group on Narcotics and Organized Crime) je, naime, 1994. godine usvojilo operativnu definiciju organizovanog kriminaliteta. Ovu definiciju je prihvatio i Evropski sud za ljudska prava. Prema ovoj definiciji, da bi slučaj (krivično delo) bilo kvalifikovano kao organizovani kriminalitet mora da ispuni najmanje tri obavezna uslova koja su kumulativno određena i još najmanje tri od osam fakultativnih uslova.<sup>9</sup>

Obavezni uslovi za postojanje organizovanog kriminaliteta jesu: 1) da je delo rezultat zajedničkog delovanja više od dva lica, 2) da je grupa osnovana u cilju vršenja teških krivičnih dela i 3) da je cilj osnivanja i delovanja grupe sticanje dobiti ili moći. Fakultativni uslovi za postojanje organizovanog kriminaliteta jesu: 1) da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određen kriminalni zadatak ili ulogu, 2) da je kriminalna organizacija planirana na duže vreme ili neograničeno, 3) da se delatnost organizacije zasniva na primeni određenih pravila interne kontrole i discipline članova, 4) da se delatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama, 5) da se u vršenju delatnosti primenjuje nasilje i zastrašivanje, 6) da se u vršenju delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture, 7) da se koristi pranje novca ili nezakonito stečene dobi-

<sup>7</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2009.

<sup>8</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2011.

<sup>9</sup> Đ. Lazin, Pravna definicija organizovanog kriminala i njen praktični značaj, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1/2004, Beograd, str.57-78.

ti i 8) da postoji uticaj organizacije ili njenog dela na politiku, medije, izvršnu i sudsku vlast ili na društvene i ekonomske činioce.

Na sličan način i Interpol (Međunarodna organizacija kriminalističke policije) je ponudio definiciju organizovanog kriminaliteta. Prva definicija je objavljena u maju 1988. godine na Prvom međunarodnom simpozijumu o organizovanom kriminalitetu. Prema ovom shvatanju organizovani kriminal predstavlja tip kriminaliteta koji se vezuje za bilo koju delatnost ili grupu lica koja su angažovana u kontinuiranoj nezakonitoj aktivnosti koja za svoj prvashodni cilj ima stvaranje profita, nezavisno od nacionalnih granica. S obzirom da je bilo otpora više država ovakvom dosta obimnom određivanju pojma i elemenata organizovanog kriminala, to je 1993. godine pripremljena nova definicija. Prema ovom shvatanju organizovanim kriminalitetom je smatrana svaka grupa koja ima strukturu korporacije čiji je prvashodni cilj da vršenjem protivzakonite aktivnosti pribavi novac i koja se održava na zastrašivanju i korupciji.

No, do pravne obaveznosti u pogledu određivanja pojma i elemenata organizovanog kriminala dolazi nešto kasnije. Tako je u okviru i pod okriljem Organizacije Ujedinjenih nacija na diplomatskoj konferenciji u Palermu decembra 2000. godine usvojena Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala sa dopunskim protokolima<sup>10</sup>. Ovaj univerzalni međunarodni pravni akt u članu 2. stav 1. tačka a. određuje pojam kriminalne grupe kao osnovnog pojma organizovanog kriminala. To je grupa sastavljena od tri ili više lica koja postoji u određenom vremenskom periodu i koja deluje zajednički u cilju činenja jednog ili više teških krivičnih dela ili prekršaja predviđenih Konvencijom sa namerom da direktno ili indirektno ostvare finansijsku ili drugu vrstu materijalne koristi. Ova organizovana kriminalna grupa je upravo i formirana radi vršenja teških (ozbiljnih) krivičnih dela, a to su dela za koja je propisana kazna zatvora od najmanje četiri godine ili teža kazna. Iz navedene definicije proizilaze osnovne karakteristike organizovane kriminalne grupe. To su: 1) grupa sastavljena od tri ili više lica, 2) grupa treba da postoji u određenom vremenskom periodu, 3) grupa treba da deluje zajednički u cilju činenja jednog ili više teških krivičnih dela ili prekršaja predviđenih Konvencijom, 4) cilj vršenja krivičnih dela od strane pripadnika (članova) grupe je namera pribavljanja direktno ili indirektno finansijske ili druge vrste materijalne koristi i 5) grupa je formirana radi vršenja teških (ozbiljnih) krivičnih dela, a to su dela za koja je propisana kazna zatvora od najmanje četiri godine ili teža kazna.

U ostalim odredbama ova Konvencija daje pojam strukturisane grupe. To je, zapravo, druga organizovana grupa koja predstavlja formaciju koja nije obrazovana samo radi činenja nekog krivičnog dela i kod koje nije neophodno da postoji kontinuirano članstvo, niti podeljene uloge njenih članova, u njoj ne mora da postoji kontinuitet članstva, a ni razvijena struktura. Bez obzira o kom se vidu

<sup>10</sup> Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 6/2001.

organizovane kriminalne grupe radi, bitno je da se radi o zločinačkom udruženju<sup>11</sup> oformljenog za vršenje teških krivičnih dela kao što su : terorizam, korupcija, trgovina ljudima, krijumčarenje migranata, pranje novca, ucena, iznuda, imovinska dela i trgovina opojnim drogama.

Decembra 2001. godine Europol je u svom izveštaju<sup>12</sup> nabrojao niz kriterijuma koje mora da ispunjava organizovana kriminalna grupa u smislu grupe za vršenje krivičnih dela sa elementom organizovanog kriminala. Prema ovim kriterijumi- ma osnovne karakteristike grupe sa elementom organizovanog kriminala jesu sle- deće: 1) grupa sastavljena od najmanje dva lica, 2) svaki član grupe ima svoju ulogu, 3) grupa deluje u dužem ili neodređenom vremenskom periodu, 4) u grupi postoje određeni oblici discipline i kontrole, 5) članovi grupe vrše teška krivična dela, 6) grupa deluje na međunarodnom planu, 7) grupa u ostvarenju svojih ciljeva koristi nasilje i sredstva zastrašivanja, 8) grupa koristi privredne strukture ili druge profitno orijentisane institucionalne oblike, 9) grupa koristi pranje novca, 10) grupa ostvaruje uticaj na političke strukture, sredstva javnog infor- misanja, izvršnu vlast, pravosuđe ili ekonomiju i 11) grupa deluje radi ostvarenja profita odnosno moći<sup>13</sup>.

Znatno pre toga, i Savet Evrope<sup>14</sup> kao najstarija politička regionalna organi- zacija u Evropi se uključio u napore međunarodne zajednice da se formira jedinst- veni front borbe protiv najopasnijih oblika i vidova organizovanog, zločinačkog delovanja. Tako je u okviru Saveta Evrope doneto više regionalnih međunarodnih akata koji pružaju solidnu osnovu za ovo delovanje. To su sledeći akti: 1) Evropska konvencija o kompenzaciji žrtvama teških zločina iz 1983. godine, 2) Konvencija o pranju novca, pretresu, zapleni i konfiskaciji dobiti pribavljene krivičnim delom iz 1990. godine i 3) Sporazum o nezakonitom transportu morima iz 1995. godine kojim se primenjuje član 17. Konvencije OUN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstancija<sup>15</sup> iz 1988. godine.

## **ORGANIZOVANI KRIMINAL U KRIVIČNOM PRAVU REPUBLIKE SRBIJE**

Organizovani kriminal kao posebno opasan oblik savremenog kriminaliteta je u Republici Srbiji uređen skupom krivičnih zakona (materijalnog, procesnog, organizacionog i izvršnog karaktera)<sup>16</sup>. Skup svih mera, sredstava i postupaka raz- ličitih državnih organa – organa krivičnog pravosuđa treba da doprinese efika- snoj, zakonitoj, kvalitetnoj i blagovremenoj borbi za ovim oblikom kriminali-

<sup>11</sup> Više : D.Petrović, Organizovanje zločinačkog udruženja, Beograd, 1998. godine.

<sup>12</sup> A. Edwards, P. Gill, Transnational Organised Crime, Perspectives on Global Security, London, 2003. godine, p.34.

<sup>13</sup> Ova je definicija prvi put sadržana u materijalu European Unions Working Group on Narcotics and Organi- sed Crime, 1994.godine. Kasnije ovu definiciju prihvata i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu.

<sup>14</sup> Savet Evrope, 1949-1996. godine, Zbirka dokumenata, Beograd, 1996. godine.

<sup>15</sup> Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj 14/90 pri čemu u svakom konkretnom slučaju mora biti ispunjeno bar šest od navedenih jedanaest kriterijuma od kojih su tri stalna (obavezna).

<sup>16</sup> D.Jovašević, Organizovani kriminal – krivičnopravni aspekti, Niš, 2012. godine, str.31-39.

teta u cilju zaštite i obezbeđenja najznačajnijih društvenih dobara i vrednosti određenih Krivičnim zakonikom<sup>17</sup>. Tako se ovom materijom bave sledeći zakoni: 1) Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, 2) Zakonik o krivičnom postupku, 3) Krivični zakonik, 4) Zakona o izvršenju kazne zatvora za krivična dela organizovanog kriminala i 5) Zakon o oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela.

### **Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala**

Interesantno je rešenje sadržano u Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije<sup>18</sup> iz 2002. godine. Naime, ovaj organizaciono-procesni zakon uzima u prerogativu da određuje pojam i karakteristike organizovanog kriminala – inače instituta koji po tradicionalnoj deobi krivičnog prava na materijalno, procesno i izvršno pravo<sup>19</sup> pripada striktno oblasti materijalnog prava. Tako ovaj zakon u članu 2. određuje da organizovani kriminal predstavlja vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe, odnosno druge organizovane grupe ili njenih pripadnika za koja su predviđene kazne zatvora od četiri godine ili teže kazne.

Za postojanje organizovane kriminalne grupe (član 3.) koja vrši krivična dela sa elementom organizovanog kriminala potrebno je kumulativno ispunjenje sledećih uslova : 1) postojanje grupe od najmanje tri ili više lica, 2) grupa treba da postoji određeno vreme, 3) grupa treba da deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela, 4) grupa treba da je osnovana sa ciljem vršenja krivičnih dela za koja je predviđena kazna zatvora od najmanje četiri godine ili teža kazna i 5) lica su se udružila u grupu radi sticanja neposredno ili posredno finansijske ili druge materijalne koristi.

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije je uređeno obrazovanje, organizacija, nadležnost i ovlašćenja posebnih organizacionih jedinica državnih organa, radi otkrivanja i krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih dela kada je prisutan element organizovanog kriminala (član 2.): 1) protiv ustavnog uređenja ili bezbednosti Savezne Republike Jugoslavije, 2) protiv čovečnosti i međunarodnog prava, 3) falsifikovanje i pranje novca, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina, nedozvoljena trgovina oružjem, municijom ili eksplozivnim materijama, trgovina ljudima, razbojništvo, razbojnička krađa, davanje i primanje mita, iznuda i otmica i 4) druga krivična dela za koja je kao najmanja zaprećena kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina. Element organizovanog kriminala, u smislu člana 3. ovog zakona, postoji kada postoji neki od

<sup>17</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009. Više: D.Jovašević, Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom, Beograd, 2007. godine.

<sup>18</sup> Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, Službeni glasnik RS, broj 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 45/2005, 61/2005 i 72/2009.

<sup>19</sup> Lj.Jovanović, D.Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2002. godine, str. 28-31.



elemenata: 1) dela udruživanja radi vršenja krivičnih dela određenih saveznim Krivičnim zakonom SR Jugoslavije – kasnije Osnovnim krivičnim zakonom (član 254. KZ SRJ), 2) dogovora za izvršenje krivičnog dela određenog saveznim zakonom (član 253. KZ SRJ) i 3) zločinačkog udruživanja (član 227. KZ RS).

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela<sup>20</sup> posle novele iz septembra 2009. godine i članu 2. određuje da se on primenjuje radi otkrivanja, krivičnog gonjenja i suđenja za: 1) krivična dela organizovanog kriminala, 2) krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije (čl. 310. do 312. Krivičnog zakonika), 3) krivična dela protiv službene dužnosti (čl. 359, 366, 367. i 368. Krivičnog zakonika), kada je okrivljeni, odnosno lice kojem se daje mito, službeno ili odgovorno lice koje vrši javnu funkciju na osnovu izbora, imenovanja ili postavljenja od strane Narodne skupštine, Vlade, Visokog saveta sudstva ili Državnog veća tužilaca, 4) krivično delo zloupotreba službenog položaja (član 359. stav 3. Krivičnog zakonika), kada vrednost pribavljene imovinske koristi prelazi iznos od 200.000.000 dinara, 5) krivično delo međunarodni terorizam i krivično delo finansiranje terorizma (čl. 391. i 393. Krivičnog zakonika), 6) krivično delo pranja novca (član 231. Krivičnog zakonika), ako imovina koja je predmet pranja novca potiče iz krivičnih dela iz tač. 1), 3), 4) i 5) ovog člana i 7) krivična dela protiv državnih organa (član 322. st. 3. i 4. i član 323. st. 3. i 4. Krivičnog zakonika) i krivična dela protiv pravosuđa (čl. 333. i 335, član 336. st. 1, 2. i 4. i čl. 336b, 337. i 339. Krivičnog zakonika), ako su izvršena u vezi sa krivičnim delima iz tač. 1) do 6) ovog člana.”.

Ovaj zakon u članu 3. definiše pojam organizovanog kriminala. Prema ovom zakonskom rešenju organizovani kriminal predstavlja vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika. A za postojanje organizovane kriminalne grupe je potrebno ispunjenje sledećih elemenata: 1) grupu treba da čini najmanje tri ili više lica, 2) grupa postoji određeno vreme, 3) grupa deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna i 4) grupa je osnovana radi sticanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge koristi.

## ZAKONIK O KRIVIČNOM POSTUPKU

Pojam i karakteristike krivičnih dela sa elementnom organizovanog kriminala preciznije određuje i Zakonik o krivičnom postupku posle novele iz decembra 2002. godine<sup>21</sup> u članu 504a. Ovaj Zakonik je bio u primeni do 1. juna 2007. godine. Zakonik o krivičnom postupku iz 2002. godine pod organizovanim kriminalom podrazumeva krivično delo koje predstavlja rezultat organizovanog delovanja više od dva lica čiji je cilj vršenje teških krivičnih dela radi sticanja dobiti ili moći.

<sup>20</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2009.

<sup>21</sup> Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku (Službeni list SRJ broj 68/2002) od 19. decembra 2002. godine.

Za postojanje ovog najopasnijeg oblika savremenog kriminaliteta pored navedenih obaveznih elemenata, potrebno je ispunjenje bar još tri od više zakonom alternativno navedenih sledećih uslova: 1) da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određeni zadatak ili ulogu, 2) da je delatnost kriminalne organizacije planirana na duže vreme ili neograničeno, 3) da se delatnost kriminalne organizacije zasniva na primeni određenih pravila interne kontrole i discipline njenih članova, 4) da se delatnost kriminalne organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama, 5) da se u vršenju kriminalne delatnosti primenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost na njihovu primenu, 6) da se u vršenju kriminalne delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture, 7) da se u vršenju kriminalne delatnosti koristi pranje novca ili druge nezakonito stečene dobiti i 8) da postoji uticaj organizacije ili nekog njenog dela na političku vlast, medije, izvršnu ili sudsku vlast ili na druge društvene ili ekonomske činioce<sup>22</sup>.

Donošenjem Zakonika o krivičnom postupku<sup>23</sup> 2006. godine, u članu 21. izraz „organizovani kriminalitet“ se odnosi na slučajeve osnovane sumnje da je krivično delo za koje je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, rezultat delovanja tri ili više lica udruženih u kriminalnu organizaciju ili grupu, čiji je cilj vršenje teških krivičnih dela radi sticanja dobiti ili moći, kada je pored toga ispunjeno još najmanje tri od sledećih uslova: 1) da je svaki član kriminalne organizacije, odnosno kriminalne grupe imao unapred određeni, odnosno očigledno određivi zadatak ili ulogu, 2) da je delatnost kriminalne organizacije planirana na duže vreme ili za neograničeni vremenski period, 3) da se delatnost organizacije zasniva na primeni određenih pravila unutrašnje kontrole i discipline članova, 4) da se delatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama, 5) da se u vršenju delatnosti primenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primenu, 6) da se u vršenju delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture, 7) da se koristi pranje novca ili nezakonito stečene dobiti i 8) da postoji uticaj organizacije ili njenog dela na političku vlast, sredstva javnog informisanja, zakonodavnu, izvršnu ili sudsku vlast ili na druge važne društvene ili ekonomske činioce.

Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku 2009. godine<sup>24</sup> učinjene su izmene u naslovu glave 29a.: „Posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i druga izuzetno teška krivična dela“. Ovim zakonskim rešenjem u članu 504a. ZKP određeni su sledeći pojmovi: 1) organizovanog kriminala, 2) organizovane kriminalne grupe, 3) krivičnih dela korupcije i 4) drugih izuzetno teških krivičnih dela. Izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku iz septembra 2009. godine<sup>25</sup> u oblast određivanja pojma, elemenata i karakteristika unose radikalne izmene. Tako je prema članu 504a. ZKP

<sup>22</sup> T. Vasiljević, M. Grubač, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd, 2004. godine, str. 893-911.

<sup>23</sup> Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik Republike Srbije broj 46/2006.

<sup>24</sup> Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS broj 72/2009.

<sup>25</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2009.



određeno da organizovani kriminal predstavlja vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika. Pod organizovanom kriminalnom grupom podrazumeva se grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi sticanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge koristi<sup>26</sup>,

Donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku<sup>27</sup> 2011. godine, pojam organizovanog kriminaliteta je daleko jednostavnije određen. Prema članu 2. tačka 32. organizovani kriminal predstavlja vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika, dok je u istom članu u tački 33. organizovana kriminalna grupa određena tako da ona predstavlja grupu od tri ili više lica koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je potpisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi<sup>28</sup>

U članu 161. Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. godine je određeno da se posebne dokazne radnje određuju prema licu za koje postoje osnovi sumnje da je izvršilo neko od sledećih krivičnih dela (iz člana 162. ZKP)<sup>29</sup>: a) dela za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti, b) taksativno navedena krivična dela kao što su<sup>30</sup>: 1. teško ubistvo (član 114. KZ), 2. otmica (član 134. KZ), 3. prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju (član 185. st. 2. i 3. KZ), 4. iznuda (član 214. stav 4. KZ), 5. falsifikovanje novca (član 223. st.1 do 3. KZ), 6. pranje novca (član 231. st 1. do 4. KZ), 7. neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246. st. 1. do 3. KZ), 8. ugrožavanje nezavisnosti (član 305.KZ), 9. ugrožavanje teritorijalne celine (član 307. KZ), 10. napad na ustavno uređenje (član 308. KZ), 11. pozivanje na nasilnu promenu ustavnog uređenja (član 309.KZ), 12. diverzija (član 313. KZ), 13. sabotaža (član 314. KZ), 14. špijunaža (član 315. KZ), 15. odavanje državne tajne (član 316. KZ), 16. izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti (član 317. KZ), 17. povreda teritorijalnog suvereniteta (član 318. KZ), 18. udruživanje radi protivustavne delatnosti (član 319. KZ), 19. pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije (član 320. KZ), 20. teška dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije (član 321. KZ), 21. nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (član 348. stav 3. KZ), 22. nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (član 350. st.2 i 3. KZ), 23. zloupotreba službenog položaja (član 359. KZ), 24. trgovina uticajem (član 366. KZ), 25. primanje mita (član 367. KZ), 26.

<sup>26</sup> M.Škulić, Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, 2009. godine, str.300-301.

<sup>27</sup> Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2011.

<sup>28</sup> Usvajanjem Zakonika o krivičnom postupku, u članu 608. je određena njegova primena od 15.januara 2013. godine, izuzev u postupcima za krivična dela organizovanog kriminala ili ratnih zločina koji se vode pred posebnim odeljenjem nadležnog Višeg suda u Beogradu u kom slučaju se oveodredbe primenjuje od 15.januara 2012. godine.

<sup>29</sup> S.Beljanski ,G.Ilić, M.Majić, Zakonik o krivičnom pstupku, Beograd, 2011. godine, str.155-156.

<sup>30</sup> Više: V.Đurđić, D.Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2010. godine.

davanje mita (član 368. KZ), 27. trgovina ljudima (član 388. KZ), 28. uzimanje talaca (član 392. KZ) i 30. krivično delo iz člana 98. st. 3 do 5. Zakona o tajnosti podataka i v. krivično delo sprečavanja i ometanja dokazivanja (član 336. stav 1. KZ) ako je učinjeno u vezi sa napred navedenim krivičnim delima.

## KRIVIČNI ZAKONIK

Krivični zakonik iz 2005. godine u opštem delu sadrži odredbe koje kojima se određuju pojam i elementi krivičnog dela, osnovi krivice njegovog učinioca i sistem krivičnih sankcija, te pravila o načinu, uslovima i postupku za primenu krivičnih sankcija prema učiniocu takvog dela. U brojnim odredbama ove vrste se mogu uočiti specifična rešenja koja svoju primarnu primenu imaju upravo u slu- čajevima izvršenja krivičnog dela sa elementom organizovanog kriminala<sup>31</sup>. Po- red toga, Krivični zakonik u posebnom delu određuje pojam i elemente (obeležja) bića pojedinih krivičnih dela (u osnovnom, kvalifikovanom ili privilegovanom obliku) i kazne za njihove učinioce za koja je propisima procesnog (Zakonika o krivičnom postupku) i organizacionog (Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije) zak- nodavstva određeno da se prema njihovim učiniocima primenjuju posebne dokazne radnje u slučaju kada se u izvršenju ovih dela nalaze elementi organizovanog kri- minala.

Na prvom mestu Krivični zakonik posle izmena iz septembra 2009. godine po prvi put u sam zakonski (materijalni) tekst unosi pojam "organizovanog krimina- la". To je učinjeno u glavi koja govori o značenju zakonskih izraza. Naime, u članu 112. tačka 35. Krivični zakonik je odredio pojam organizovane kriminalne grupe. To je grupa od tri ili više lica koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna radi neposrednog sticanja finansijske ili druge koristi. Pored toga u članu 112. tačka 22. određen je i pojam grupe. To je skupina od najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu.

Pored toga od značaja za problematiku organizovanog kriminala od značaja su i odredbe Krivičnog zakonika koje uređuju sledeće: 1) saučesništvo, 2) krivične sankcije: kaznu zatvora, novčanu kaznu i konfiskaciju imovine (koja danas ne po- stoji u sistemu krivičnih sankcija u Republici Srbiji, ali je njena primena bila moguća posle 1990. godine, kada je brisana iz sistema krivičnih sankcija ranijeg jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva u periodu od 2003. do 1. januara 2006. godi- ne i to upravo za dela organizovanog kriminala), 3) oduzimanje imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom s elementima organizovanog kriminala kao posebna krivičnopravna mera sui generis, 4) krivična dela koja se sastoji u samom stvaranju organizovane kriminalne gupe za vršenje krivičnih dela ili postajanje

<sup>31</sup> D.Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2010. godine, str. 143.

njenim članom (pripadnikom) kao što su: a) dogovor za izvršenje krivičnog dela – član 345. KZ i b) udruživanje radi vršenja krivičnih dela - član 346. KZ i 5) krivična dela koja dobijaju posebnu kvalifikaciju (i propisanu težu kaznu) u slučaju kada su izvršena od strane grupe lica ili organizovane kriminalne grupe kao što su sledeća dela : 1. otmica - član 134. stav 5. KZ, 2. teška krađa - član 204. stav 3. KZ, 3. razbojnička krađa - član 205. stav 4.KZ, 4. razbojništvo – član 206. stav 3. KZ, 5. iznuda – član 214. stav5. KZ, 6. ucena – član 215. stav 5. KZ, 7. udruživanje radi protivustavne delatnosti – član 319. KZ, 8. nedozvoljen prelaz državne granice i krijumačerenje ljudi - 350. stav 4. KZ i 9. organizovanje i pdosticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina - član 375. KZ.

Krivični zakonik počev od 1. januara 2006. godine više ne predviđa organizovanje zločinačkog udruženja kao oblik saučesništva. No, ni on nije mogao da izbeg- ne da ovaj, do tada poznati oblik saučesništva, predvidi kao samostalno krivično delo. Dve su inkriminacije kojima se, zapravo, propisuje krivična odgovornost i kažnjivost za krivična dela organizovanog kriminaliteta. Oba dela su predviđena u glavi tridesetprojoj pod nazivom : "Krivična dela protiv janog reda i mira". To su: 1) dogovor za izvršenje krivičnog dela – član 345. KZ i 2) udruživanje radi vršenja krivičnih dela – član 346. KZ (koje je do septembra 2009. godine nosilo naziv : "zločinačko udruživanje".

## **DOGOVOR ZA IZVRŠENJE KRIVIČNOG DELA**

Prvo krivično delo organizovanog kriminaliteta u našem pozitivnopravnom sistemu nosi naziv: "Dogovor za izvršenje krivičnog dela". Ono je predviđeno u članu 345. KZ. Ovde su, zapravo, inkriminisane pripremne radnje kao samostalno krivično delo zbog posebno, visoko ispoljenog stepena društvene opasnosti. Delo se sastoji u dogovaranju sa drugim licem izvršenja krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna. Objekt zaštite kod ovog dela je, kako to proizilazi iz naziva i prirode grupnog zaštitnog objekta – javni red i mir. No, mišljenja smo da se ovde radi o zaštiti pravnog poretka, kao skupa pravnih propisa<sup>32</sup>.

Radnja izvršenja je određena kao dogovaranje sa drugim licem (jednim ili više). To je usmeno ili pismeno postizanje dogovora, sporazuma, saglasnosti volja da se izvrši tačno određeno, ali teško krivično delo (bilo koje vrste).To je delo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, pri čemu učinilac ne mora da zna pravnu kvalifikaciju tog dela, njegovu zakonsku odredbu, niti je bitno gde će se to delo izvršiti, u zemlji ili inostranstvu i na štetu čijih pravnih i društvenih dobara. Delo je svršeno samim postizanjem dogovora o izvršenju krivičnog dela, bez obzira da li je to delo uopšte pokušano ili izvršeno. U slučaju da je dogovoreno krivično delo zaista i izvršeno, tada postoji prividni sticaj između ovog i tog drugog krivičnog dela. To znači da je ovo delo akcesornog karaktera.

<sup>32</sup> D.Jovašević, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom, Beograd, 2003. godine, str.328.

Učinitelj dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj koji obuhvata svest, ne samo o dogovoru sa tačno određenim licem, već i svest o obeležjima bića krivičnog dela koje se namerava izvršiti, kao i htenje (volju) da se takvo krivično delo zaista i izvrši u spoljnom svetu prouzrokovanjem posledice. Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna aztvora do jedne godine.

## UDRUŽIVANJE RADI VRŠENJA KRIVIČNIH DELA

“Udruživanje radi vršenja krivičnih dela” iz člana 346. KZ je drugo krivično delo organizovanog kriminaliteta koje je septembra 2009. godine dobilo ne samo nov naziv, već i sadržinu i oblike ispoljavanja. I ovde su pripremljene radnje inkriminisane kao samostalno krivično delo zbog visokog stepena društvene opasnosti. Delo se sastoji u organizovanju grupe ili organizovane kriminalne grupe koja ima za cilj vršenje krivičnih dela za koja je može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna ako zakonom za takvo organizovanje nije predviđena teža kazna ili u postojanju pripadnikom takve grupe. Objekt zaštite kod ovog dela je, kako to proizilazi iz naziva i prirode grupnog zaštitnog objekta – javni red i mir. No, mišljenja smo da se ovde radi o zaštiti pravnog poretka, kao skupa pravnih propisa<sup>33</sup>.

Delo ima dva osnovna, dva teža (kvalifikovana) i dva lakša (privilegovana) oblika ispoljavanja. Osnovni oblik dela se sastoji u organizovanju grupe koja ima za cilj vršenje krivičnih dela za koja je može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna ako zakonom za takvo organizovanje nije predviđena teža kazna ili u postojanju pripadnikom takve grupe. Dva su oblika radnje izvršenja. To su: 1) organizovanje grupe i 2) postojanje pripadnikom grupe.

Organizovanje grupe je delatnost stvaranja nove ili iskorišćavanje postojeće organizacije ili grupe ljudi. Kod stvaranja učinitelj pronalazi, povezuje ili anira više lica za zločinački plan (plan kriminalne delatnosti) kojim pridobija saglasnost drugih lica da u sastavu grupe pristupe vršenju jednog ili više krivičnih dela. Iskorišćavanje je preusmeravanje delovanja neke postojeće organizacije ili grupe ljudi koja je prethodno osnovana za vršenje dozvoljenih ili nedozvoljenih delatnosti i ciljeva i njeno usmeravanje u vršenje krivičnih dela koja su obuhvaćena zločinačkim planom. Delo je u ovom obliku izvršeno samim momentom povezivanja više lica oko zajedničke ideje, zamisli ili cilja vršenja krivičnih dela.

Postojanje pripadnikom grupe je stupanje u članstvo grupe, usmeno ili pismeno izjašnjavanje o članstvu u grupi ili neposredno faktičkim putem preduzimanje pojedinih delatnosti kojima se ostvaruje kriminalni cilj radi čijeg ostvarenja je i osnovana takva grupa.

<sup>33</sup> D.Jovašević, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom, ibid, str. 328.

Za postojanje osnovnog oblika dela je potrebno ispunjenje sledećih elemenata: a) da se radi o grupi. Grupu u smislu člana 112. tačka 22. KZ čini najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima jasno definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu, b) da se radi o vršenju krivičnih dela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna (što znači da se radi o težim krivičnim delima) i v) ovo je delo akcesornog karaktera što znači da će ono postojati samo ako u konkretnom slučaju nisu ispunjena obeležja bića nekog težeg krivičnog dela.

Učinioc ovog dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za prvi osnovni oblik dela je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina, a za drugi oblik dela – kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Teži, kvalifikovani oblici ovog dela za koje zakon propisuje strožije kažnjavanje javljaju se u tri slučaja. To su:

1. organizovanje organizovane kriminalne grupe za vršenje krivičnih dela pod uslovom da za takvo organizovanje nije propisana teža kazna<sup>34</sup>. Organizovanje organizovane kriminalne grupe je delatnost stvaranja nove ili iskorišćavanje postojeće organizacije ili grupe ljudi. Kod stvaranja učinioc pronalazi, povezuje ili animira više lica za zločinački plan (plan kriminalne delatnosti) kojim pridobija saglasnost drugih lica da u sastavu grupe pristupe vršenju jednog ili više krivičnih dela. Iskorišćavanje je preusmeravanje delovanja neke postojeće organizacije ili grupe ljudi koja je prethodno osnovana za vršenje dozvoljenih ili nedozvoljenih delatnosti i ciljeva i njeno usmeravanje u vršenje krivičnih dela koja su obuhvaćena zločinačkim planom. Delo je u ovom obliku svršeno samim momentom povezivanja više lica oko zajedničke ideje, zamisli ili cilja vršenja krivičnih dela. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

2. postojanje pripadnom organizovane kriminalne grupe. Postojanje pripadnikom organizovane kriminalne grupe je stupanje u članstvo grupe, usmeno ili pismeno izjašnjavanje o članstvu u grupi ili neposredno faktičkim putem preuzimanje pojedinih delatnosti kojima se ostvaruje kriminalni cilj radi čijeg ostvarenja je i osnovana takva grupa. Za postojanje ova dva teža oblika dela je potrebno ispunjenje sledećih elemenata: a) da se radi o organizovanoj kriminalnoj grupi. To je u smislu člana 112. tačka 35. KZ grupa od tri ili više lica koja postoji određeno vremene i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi i b) ovo je delo akcesornog karaktera što znači da će ono postojati samo ako u konkretnom slučaju nisu ispunjena obeležja bića nekog težeg krivičnog dela. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

3. organizovanje grupe ili organizovane kriminalne grupe ili postojanje

<sup>34</sup> V.Đurđić, D.Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2010. godine, str.243.

njenim pripadnikom ako se radi o grupi koja ima za cilj vršenje krivičnih dela za koja se može izreći kazna zatvora od dvadeset godina ili teža kazna. Ovde se javljaju dve kvalifikatorne okolnosti. To su: a) priroda i karakter grupe – mora da se radi o grupi ili organizovanoj kriminalnoj grupi i b) vrsta i priroda, odnosno težina krivičnih dela za koja je grupa i osnovana – to su krivična dela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora od dvadeset godina ili kazna dugotrajnog zatvora od trideset do četrdeset godina. Za organizatora kao učinioca ovog dela je propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina, a za člana grupe kazna zatvora do šest meseci do pet godina.

I na kraju dva su lakša (privilegovana) oblika ovog dela iz člana 346. KZ.

Prvi lakši oblik dela za koji se učinilac može kazniti zatvorom do tri godine ili čak u potpunosti osloboditi od kazne postoji u slučaju da organizator grupe ili organizovane kriminalne grupe otkrije grupu pre nego što je u njenom sastavu ili za nju učinio neko krivično delo predviđeno zločinačkim planom grupe – dakle radi čijeg vršenja je sama grupa i organizovana. Budući da je delo u ovom obliku izvršeno samim momentom stvaranja grupe pre nego što je uopšte izvršeno ili pokušano neko od krivičnih dela za čije vršenje je grupa i osnovana, to ovde nema dobrovoljnog odustanka. Ovo je poseban oblik dela koji ukazuje na stvarno kajanje učinioca. Za postojanje ovog dela je potrebno ispunjenje nekoliko elemenata: a) učinilac dela može da bude samo određeno lice – organizator grupe ili organizovane kriminalne grupe, b) preduzimanje određene radnje na određeni način - dobrovoljno (bez obzira na razloge i motive) otkrivanje grupe, dakle, prijavljivanje njenog postojanja, članova, odnosno planova organima krivičnog gonjenja (policiji, tužilaštvu ili sudu) usmeno ili pismeno i v) vreme preduzimanja radnje – pre nego što je u njenom sastavu ili za nju učinio neko od planiranih krivičnih dela.

Najlakši oblik dela za koji je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine čini pripadnik grupe ili organizovane kriminalne grupe koji otkrije grupu pre nego što je u njenom sastavu ili za nju učinio neko krivično delo radi čijeg vršenja je grupa i osnovana. Ovo delo čine sledeće privilegujuće okolnosti: a) svojstvo učinioca dela – pripadnik grupe ili organizovane kriminalne grupe, b) preduzimanje radnje – otkrivanje grupe nadležnim državnim organima i v) vreme preduzimanja radnje – pre nego što je on u sastavu takve grupe učinio bilo koje krivično delo.

## KRIVIČNE SANKCIJE

Videli smo da se organizovani kriminalitet javlja kao najteži i najopasniji oblik savremenog kriminaliteta koji karakteriše organizovano (grupno, skupno) vršenje većeg broja teških (uglavnom nasilnih) krivičnih dela od strane više lica u različitim ulogama, u dužem vremenskom periodu i po pravilu na širem prostoru (čime dobija karakter transnacionalnog kriminaliteta). Zbog toga je u sistemu krivičnih sankcija kao mera društvene reakcije predviđeno više mera



i sredstava koje društvu stoje na raspolaganju u suprotstavljanju ovom obliku kriminaliteta.

Tu su na prvom mestu kazne kao osnovna vrsta krivičnih sankcija.

Prema učiniocima krivičnih dela organizovanog kriminaliteta se mogu primeniti sledeće kazne: 1) kazna zatvora - kao jedino mogući i efikasan oblik društvene reakcije na najteža krivična dela sa elementima nasilja, 2) novčana kazna - budući da se dela organizovanog kriminaliteta vrše u nameri pribavljanja protivpravne imovinske koristi i 3) konfiskacija imovine - koju istina ne poznaje naš pravni sistem danas, ali je poznata u brojnim uporednopravnim rešenjima, kao i u međunarodnom pravu. Pored kazni učiniocima ove vrste krivičnih dela se mogu efikasno izricati i posebne vrste krivičnopravnih mera - oduzimanje imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom.

### **Kazna zatvora**

Kazna lišenja slobode (kazna zatvora) se sastoji u oduzimanju slobode kretanja učiniocu krivičnog dela za u sudskoj presudi određeno vreme i njegovom smeštanju u posebnu zavodsku, penitensijarnu ustanovu<sup>35</sup>. U svim savremenim kaznenim sistemima kazna lišenja slobode zauzima centralno mesto. Najveći broj krivičnih dela zaprečen je ovom kaznom jer ona pruža najviše mogućnosti da se ostvari svrha kažnjavanja koja se sastoji u specijalnoj prevenciji – uticanju na učinioca krivičnog dela da ponovo ne čini krivična dela i njegovom ponovnom uključivanju u normalan društveni život.

Krivično pravo Republike Srbije poznaje samo jednu vrstu kazne lišenja slobode<sup>36</sup>. To je kazna zatvora<sup>37</sup> koja se može izreći samo kao glavna kazna. To je kazna protiv slobode i propisana je u posebnom delu Krivičnog zakonika za najveći

<sup>35</sup> U pravnoj teoriji ima shvatanja prema kojima postoje tri modaliteta oduzimanja slobode primenom krivičnopravne prinude: 1) kazna zatvora, 2) kazna dugotrajnog zatvora i 3) kazna maloletničkog zatvora. Prva dva modaliteta nisu različite vrste kazni zatvora, već se razlikuju samo po dužini trajanja. Prvi modalitet ima redovnu primenu, a drugi je izuzetak. Treći modalitet je posebnog karaktera zbog lica prema kome se može izreći (Ž. Horvatić, Kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003. godine, str.174). O kazni zatvora više: D. Jovašević, Izvršenje kazne zatvora prema novim zakonskim rešenjima, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 9/1999. godine, str. 26-35; D. Jovašević, Pojam i karakteristike kazne zatvora u jugoslovenskom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 2002. godine, str. 177-198.

<sup>36</sup> Kada se optuženom sudi za dva krivična dela za koja je zaprečena kazna zatvora do 15 godina i za više krivičnih dela za koja se može izreći kazna zatvora do 10 godina, tada mu se može izreći jedinstvena kazna zatvora preko deset godina iako su sve pojedinačne kazne utvrđene na iznose ispod deset godina (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1355/96); Ako je za krivično delo bila predviđena smrtna kazna u vreme njegovog izvršenja, sud može izreći kaznu zatvora u trajanju od 40 godina koja u vreme izvršenja krivičnog dela nije bila propisana (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1747/2002); Na teritoriji Republike Srbije se umesto smrtno kazne može izreći kazna zatvora u trajanju od 40 godina za razbojničko ubistvo koje je izvršeno početkom 2001. godine (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 8/2004).

<sup>37</sup> D. Jovašević, Primena kazne zatvora kao sredstva državnog reagovanja protiv kriminala, Zbornik radova, Strategija državnog reagovanja protiv kriminala, Beograd, 2003. godine, str. 497- 509.

broj krivičnih dela, i to samostalno ili alternativno, odnosno kumulativno sa novčanom kaznom. Ona se može izreći samo kada je zakonom propisana za određeno krivično delo i to u rasponu od trideset dana do dvadeset godina (član 45. KZ RS). Izriče se na pune godine i pune mesece, a do šest meseci i na pune dane. To je osnov- na ili obična kazna zatvora<sup>38</sup>.

Od ovog opšteg maksimuma postoji izuzetak kada se kazna zatvora može izreći u trajanju od trideset od četrdeset godina. To je kazna dugotrajnog zatvora – posebna, specijalna kazna zatvora. I upravo njena primena dolazi u obzir kod krivičnih dela organizovanog kriminaliteta. Ova se kazna može propisati za: 1) najteža krivična dela i 2) najteže oblike teških krivičnih dela, ali nikada samostalno, već uvek uz kaznu zatvora u trajanju do dvadeset godina. Kada je izrečena, kazna zatvora od trideset do četrdeset godina se uvek izriče na pune godine. Ova najteža kazna u našem kaznenom sistemu se ne može izreći mlađem punoletnom licu (licu koje u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršilo 21 godinu), ali je ostalo nejasno zašto primena ove kazne nije isključena prema bremenitoj ženi i bitno smanjeno računljivom licu<sup>39</sup>.

Značajnu ulogu u primeni kazne zatvora prema učiniocima krivičnih dela organizovanog kriminaliteta ima i novi Zakon o izvršenju kazne zatvora za krivična dela organizovanog kriminala iz 2009. godine<sup>40</sup> kojim se uređuje postupak izvršenja kazne zatvora za krivična dela koja se smatraju delima organizovanog kriminala, organizacija i nadležnost državnih organa u postupku izvršenja kazne, položaj osuđenih lica i nadzor nad izvršenjem kazne zatvora. U smislu ovih zakonskih rešenja za izvršenje kazne zatvora koja je izrečena učiniocima krivičnih dela organizovanog kriminaliteta, obrazovano je posebno odeljenje u kazneno- popravnom zavodu zatvorenog tipa sa posebnim obezbeđenjem, u koji se upućuje pu- noletno lice muškog ili ženskog pola koja su pravosnažno osuđena za krivična dela organizovanog kriminala, a nalazila se u pritvoru do pravosnažnosti te presude.

Zakon o izvršenju kazne zatvora za krivična dela organizovanog kriminala je detaljnije odredio celokupan postupak prema pravosnažno osuđenim licima za krivična dela organizovanog kriminala, učvrstio pravnu reglativu koja se od- nosi na krivična dela iz ove oblasti kriminala i doprineo bližem i jasnijem određenju pojma i karakteristika organizovanog kriminaliteta.

<sup>38</sup> D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2010. godine, str.214.

<sup>39</sup> Neka inostrana krivična zakonodavstva poznaju više vrsta kazni lišenja slobode i to : zatvor i doživotni zatvor. Tako Krivični zakonik Makedonije u članu 35., Krivični zakonik Ruske federacije u članu 44., Krivični zakonik Izraela u članu 41., Austrijski krivični zakonik u članu 18., bugarski Krivični zakonik u članu 37., Krivični zakonik Albanije u članu 29. i Krivični zakon Hrvatske u članu 49. poznaju kazne zatvora i dugotrajnog zatvora, dok Grčki krivični zakonik u članu

51. predviđa: doživotni zatvor, zatvor u kaznenim ustanovama i zatvor u popravnim ustanovama, a Krivični zakonik Kine u članu 33. poznaje: doživotni zatvor, zatvor sa nepromenljivim rokom od 6 meseci do 15 godina, zadržavanje od 1 do 6 meseci i nadzor javne bezbednosti od 3 meseca do 2 godine.

<sup>40</sup> Zakon o izvršenju kazne zatvora za krivična dela organizovanog kriminala, Službeni glasnik RS broj 72/2009 i 101/2010.

## Novčana kazna

Novčana kazna je imovinska kazna kojom se učiniocu krivičnog dela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni novčani iznos u korist države. U slučaju neispunjenja ove obaveze novčana kazna se zamenjuje kaznom zatvora ili kaznom rada u javnom interesu<sup>41</sup>. Izricanjem novčane kazne između učinioca krivičnog dela i države stvara se obligacioni odnos u kome se država pojavljuje kao poverilac, a učinilac dela kao dužnik<sup>42</sup>. Novčana kazna se može izreći kao glavna i kao sporedna kazna (član 44. stav 2. KZ RS). Kao glavna kazna, ona se može izreći kada je u Krivičnom zakoniku određena alternativno sa kaznom zatvora. Za krivična dela koja su učinjena iz koristoljublja, novčana kazna kao sporedna kazna se može izreći: a) kada nije propisana zakonom i b) kada je zakonom propisano da će se učinilac kazniti zatvorom ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora (član 48. KZ RS). Novčana kazna se može izreći: a) u dnev- nim iznosima i b) u određenom iznosu. Prilikom odmeravanja novčane kazne sud je dužan da uzme u obzir sve okolnosti koje su vezane za krivično delo i ličnost učinioca krivičnog dela, ali i okolnosti vezane za njegovo imovinsko stanje.

Novčana kazna u dnevnim iznosima (član 49. KZ RS) se odmerava u dve faze: a) prvo se utvrđuje broj dnevnih iznosa i b) zatim se utvrđuje visina jednog dnevnog iznosa u novcu. Do iznosa novčane kazne sud dolazi množenjem utvrđenog broja dnevnih iznosa sa utvrđenom vrednošću jednog dnevnog iznosa. Broj dnevnih iznosa se kreće od deset do tristašezdeset, pri čemu sud određuje broj dnevnih iznosa imajući u vidu olakšavajuće i otežavajuće okolnosti izvršenog krivičnog dela i ličnosti njegovog učinioca i svrhu kažnjavanja. U drugoj fazi visina jednog dnevnog iznosa novčane kazne se utvrđuje tako što se razlika između prihoda i nužnih rashoda učinioca krivičnog dela u protekloj kalendarskoj godini podeli sa brojem dana u godini.

Jedan dnevni iznos novčane kazne se kreće od 500 dinara do 50.000 dinara. U cilju utvrđivanja visine dnevnog iznosa novčane kazne sud može da zahteva podat-

<sup>41</sup> D. Jovašević, Novčana kazna u jugoslovenskom krivičnom pravu, Pravni zbornik, Podgorica, broj 1-2/2001. godine, str. 230-243; D. Jovašević, Sistem imovinskih krivičnih sankcija u jugoslovenskom krivičnom pravu, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 2/2002. godine, str. 59-73; D. Jovašević, Krivičnopravni aspekti prevencije imovinskog kriminaliteta, Sudska praksa, Beograd, broj 2-3/2003. godine, str. 85-90; D. Jovašević, Imovinske krivične sankcije kao sredstvo prevencije imovinskog kriminaliteta, Kriminalističke teme, Sarajevo broj 3-4/2004. godine, str. 131-151.

<sup>42</sup> Brojni su primeri primene novčane kazne u našoj sudskoj praksi: na odlučivanje o žalbi na rešenje o zameni nenaplaćene novčane kazne kaznom zatvora nema uticaja ako osuđeni novčanu kaznu plati posle donošenja takvog rešenja kojim se novčana kazna zamenjuje kaznom zatvora (rešenje Okružnog suda u Beogradu Kž. 1255/2001); novčana kazna je stroža krivičnopravna sankcija od uslovne osude (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 1521/2002); novčana kazna na koju je optuženi osuđen da plati zbog izvršenja krivičnog dela, može se zameniti kaznom zatvora tek kada sud utvrdi da se nije mogla ni prinudnim putem izvršiti (rešenje Okružnog suda u Čačku Kž. 150/2005); opredeljujući se za novčanu kaznu sud je prethodno utvrdio prihode okrivljenog po osnovu penzije u prethodnih godinu dana, pa je tako došao do jednodnevnog iznosa novčane kazne (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 1546/2006).

ke od banaka ili drugih finansijskih ustanova, državnih organa i pravnih lica koji su dužni da dostave tražene podatke pri čemu se ne mogu pozivati na zaštitu poslovne ili druge tajne. Ukoliko se ne mogu na ovaj način pribaviti traženi ve- rodostojni podaci o prihodima i rashodima učinioca krivičnog dela ili ukoliko on ne ostvaruje nikakav prihod, ali je vlasnik imovine ili nosilac imovinskih prava, sud će na osnovu raspoloživih podataka po slobodnoj proceni utvrditi vi- sinu jednog dnevnog iznosa novčane kazne. Kombinacijom ove dve faze se individu- alizira konačan iznos novčane kazne.

Novčana kazna u određenom iznosu (član 50. KZ RS) je drugi oblik novčane kaz- ne koji sud može izreći u dva slučaja: a) ako nije moguće utvrditi visinu dnevnog iznosa novčane kazne ni na osnovu slobodne procene suda i b) ako bi pribavljanje podataka o prihodima i nužnim rashodima učinioca krivičnog dela znatno produ- žilo trajanje krivičnog postupka. U ovom slučaju se novčana kazna izriče u određe- nom (fiksnom ) iznosu u okviru najmanje i najveće mere propisane novčane kazne, odnosno u rasponu od 10.000 do 1.000.000 dinara. Od ovog opšteg maksimuma nov- čane kazne postoji izuzetak – opšti maksimum do 10.000.000 dinara ako se radi o krivičnom delu koje je učinjeno iz koristoljublja.

### **Konfiskacija imovine**

Konfiskacija imovine je posebna vrsta imovinskih krivičnih sankcija koju poznaju brojna savremena zakonodavstva, kao i niz relevantnih međunarodnopravnih akata. Ova je kazna u našem pravu od aprila 2003. godine do 1. januara 2006. godine (dana stupanja na snagu novog Krivičnog zakonika) bila upravo propisana kao posebna, specifična sporedna kazna koja se mogla izreći učiniocu krivičnog dela sa elementima organizovanog kriminala. Ovo je posebna, specifična vrsta kazne koju je ranije naše krivično materijalno pravo predviđalo u strukturi krivičnih sankcija namenjenih isključivo za učinioce krivičnih dela sa elementom organizovanog kriminala. Ona se sastojala u oduzimanju celokupne imovine osuđenog lica bez naknade u granicama koje su propisane zakonom. Izricanjem ove kazne zasnivao se stvarnopravni odnos države nad pokretnom i nepokretnom imovinom osuđenog lica. Njeno izricanje nije bilo obavezno, već je sud u svakom konkretnom slučaju na bazi objektivnih i subjektivnih okolnosti učinjenog krivičnog dela i ličnosti njegovog učinioca odlučivao o primeni ove kazne. Konfiskacija imovine se uvek izričala jedino kao sporedna kazna i to uz kaznu zatvora<sup>43</sup>

Ovo je imovinska kazna koja se u Republici Srbiji fakultativno mogla izreći ako su ispunjena dva kumulativna zakonom određena uslova: 1) da se radi o učiniocu krivičnog dela sa elementom organizovanog kriminala i 2) da je takvom licu kao osnovna kazna izrečena kazna zatvora u trajanju od najmanje četiri godine (raniji član 39a. Osnovnog krivičnog zakona – OKZ). Znači da se ova imovinska kazna mogla

<sup>43</sup> Z. Mršević, Krivična sankcija konfiskacije imovine kao sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala po Evropskoj konvenciji o pranju novca, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 1-2/1993. godine, str.85-98

izreći samo učiniocu krivičnog dela sa elementom organizovanog kriminala i ni za jedno drugo krivično delo. Teorija krivičnog prava razlikuje dve vrste kazne konfiskacije imovine: 1) opštu ili potpunu konfiskaciju kojom se oduzima celokupna imovina osuđenog lica i 2) specijalnu ili delimičnu konfiskacija kojom se osuđenom licu oduzima deo imovine.

U krivičnom pravu Republike Srbije, konfiskacija imovine se javlja u vidu ograničene opšte konfiskacije imovine u granicama koje su propisane zakonom. Kao ostale karakteristike kazne konfiskacije imovine u našem krivičnom pravu kojom država, pored ostalih mera, treba da se efikasno suprotstavi organizovanom kriminalu mogu se navesti sledeće: 1) ova kazna se odnosi samo na imovinu osuđenog lica koju je posedovalo u vreme donošenja pravosnažne sudske odluke, 2) ovom se kaznom ne može obuhvatiti buduća imovina osuđenog lica, niti može da obuhvati imovinu članova porodice osuđenog lica, 3) njenom primenom se osuđenom licu nikada efektivno ne oduzima celokupna imovina, već mu se ostavlja jedan njen deo u visini nužnih troškova koji su potrebni za izdržavanje osuđenog lica i članova njegove porodice, 4) konfiskovana pokretna i nepokretna imovina prelazi u državnu svojinu, 5) konfiskacijom imovine se ne dira u pravo trećih lica (zakonsko ili uknjiženo pravo uživanja, zaloge, hipoteke ili pravo stanovanja) na oduzetoj imovini, 6) konfiskovana imovina se može koristiti i za naknadu štete koja je pričinjena izvršenim krivičnim delom sa elementom organizovanog kriminala, 7) primena ove kazne nije vezana za imovinsku korist koja je pribavljena izvršenim krivičnim delom, 8) konfiskovana imovina može i da se vrati osuđenom licu ako se odluka o konfiskaciji imovine ukine u naknadnom krivičnom postupku po vanrednim pravnim lekovima ili aktom amnestije ili pomilovanja. Ako to nije moguće, tada se utvrđuje stvarna vrednost oduzete imovine u novcu i tako se vrši povraćaj njene vrednosti i 9) u slučaju pokretanja postupka za krivično delo sa elementom organizovanog kriminala, sud je ovlašćen da preduzme odgovarajuće mere obezbeđenja imovine okrivljenog lica (lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo sa elementom organizovanog kriminala) ako je to opravdano i celishodno na osnovu okolnosti konkretnog slučaja kako bi se sprečilo da okrivljeni do okončanja postupka teretno ili besteretno raspolaze svojom imovinom u celini ili delimično i tako pokuša da izbegne efikasnu primenu ove kazne.

Inače kaznu konfiskacije imovine poznaju i neki drugi savremeni krivični zakoni kao što su: član 44. Krivičnog zakonika Ruske federacije<sup>44</sup>; član 29. Krivičnog zakonika Albanije<sup>45</sup>; član 23. Krivičnog zakonika Ukrajine<sup>46</sup>; član 37. Krivičnog zakonika Republike Bugarske<sup>47</sup> odnosno član 59. Krivičnog zakonika NR Kine<sup>48</sup>. Takođe, i niz drugih međunarodnopravnih akata univerzalnog i

<sup>44</sup> J.I. Skuratov, V.M. Lebedov, *Komentarii k Ugolovnomu kodeksu v Rossijskoj federaciji*, Norma, Moskva, 1996. godine.

<sup>45</sup> *The Criminal Code of the Republic of Albania*, Official text, Tirana, 2000. godine.

<sup>46</sup> M.I. Koržanskij, *Popularnij komentar Kriminologičeskogo kodeksu*, Naukova dumka, Kiev, 1997. godine.

<sup>47</sup> N. Dolapčiev, *Nakazateljno pravo*, Norma, Sofija, 1994. godine.

<sup>48</sup> V.A. Pagle, *The Criminal Code of the People's Republic of China*, Peking, 1997. godine.

regionalnog karaktera iz oblasti krivičnog prava donetih u poslednje vreme (koje je potpisala i ratifikovala naša zemlja) kao jednu od mera koje preporučuju nacionalnim krivičnim zakonodavstvima u borbi na suzbijanju i sprečavanju najopasnijih krivičnih dela današnjice – organizovanog kriminala, predviđaju i imovinsku kaznu konfiskacije imovine. To su sledeći akti: 1) Konvencija OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala<sup>49</sup> u članu 12., 2) Krivičnopravna konvencija o korupciji<sup>50</sup> u članu 19., 3) Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom<sup>51</sup> u članu 2., 4) Konvencija o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma<sup>52</sup>, 5) Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma<sup>53</sup> u članu 8. i 6) Rimski statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda<sup>54</sup> u članu 77. koji kao sporednu kaznu učiniocima međunarodnih krivičnih dela predviđa konfiskaciju prihoda, vlasništva i dobara koji su dobijeni direktno ili indirektno izvršenim zločinom imajući pri tome u vidu prava dobronamerne treće strane<sup>55</sup>.

### **ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE KRIVIČNIM DELOM**

Mera oduzimanja imovinske koristi<sup>56</sup> je u naše krivično pravo uvedena 1959. godine, i to kao vrsta mere bezbednosti. Kao posebna krivičnopravna mera sui generis ona se sastoji u oduzimanju od učinioca krivičnog dela novca, predmeta od vrednosti i svake druge imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom (čl. 91-92. KZ RS). Njena pravna priroda je sporna, pa se u nekim krivičnim zakonima javlja kao mera bezbednosti, odnosno kao sporedna kazna<sup>57</sup>. Ova mera ima dvojako određeni cilj: 1) da niko ne može da zadrži imovinsku korist pribavljenu krivičnim delom i 2) da se obešteti lice koje je oštećeno izvršenim krivičnim delom (pod uslovom da je ovo lice poznato i da je podnelo blagovremeno imovinskopравни zahtev za naknadu pričinjene štete).

U osnovi primene ove mere se nalazi princip pravičnosti putem koga se uspostavlja imovinsko stanje koje je postojalo pre izvršenja krivičnog dela. No, ova mera ima i preventivni karakter jer se i samo osuđeno lice, kao i potencijalni učinioci krivičnih dela teže odlučuju na izvršenje krivičnog dela (imovinskog karaktera iz lukrativnih pobuda) ako znaju da pribavljenu korist ne mogu da

<sup>49</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 6/2001.

<sup>50</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 6/2002.

<sup>51</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 7/2002 i Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori broj 18/2005.

<sup>52</sup> Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori broj 19/2009.

<sup>53</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 7/2002.

<sup>54</sup> Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori broj 5/2001.

<sup>55</sup> D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011. godine, str.114.

<sup>56</sup> Ima mišljenja da istorijski gledano ova mera vodi poreklo od oduzimanja predmeta (G. Marjanovik, Makedonsko krivično pravo, Opšt del, op.cit.str. 375; B. Petrović, D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Sarajevo, 2010. godine, 173).

<sup>57</sup> D. Jovašević, Imovinska korist pribavljena kažnjivim delom, Ekonomika preduzetništva, Beograd, broj 1-2/2001. godine, str. 37-39.



zadrže. Tako ova mera u svojoj prirodi sadrži i kaznene elemente, elemente zla koje se nanosi učiniocu dela. Radi se o krivičnopravnoj meri koja se izriče supsidijarno odlukom suda samo ukoliko imovinska korist još nije vraćena ili njeno oduzimanje nije sadržano u prehodno dosuđenom imovinskopravnom zahtevu<sup>58</sup>.

Izdvajanje i osamostaljenje mere oduzimanja imovinske koristi u posebnu krivičnopravnu meru proizlazi iz činjenice što ona nema karakter krivične sankcije koju izriče sud prema zakonskim uslovima za njeno izricanje. Dakle, ne radi se o primeni krivične sankcije, već o primeni pravnog principa - o restitu- ciji ili uspostavljanju ranijeg pravnog i faktičkog stanja koji istovremeno deluje i kao psihološka prinuda na učinioca da pribavljanje koristi ne može da bude motiv za preduzimanje kriminalne delatnosti. Njena primena se temelji na prin- cipu "nullum commodum capere potest de sua propria iniuria" (niko ne može da ima koristi od sopstvenog zlodela)<sup>59</sup>. Oduzimanje imovinske koristi treba razlikovati od naknade štete koju ostvaruje oštećeno lice.

Imovinska korist se oduzima sudskom odlukom kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog dela<sup>60</sup>. Od učinioca se obavezno oduzima novac, predmeti od vrednosti i druga imovinska korist koji su pribavljeni krivičnim delom, a ako oduzimanje nije moguće (npr. zbog toga što je predmet uništen, izgubljen ili prodat nepoznatom licu), onda će se učinilac obavezati: a) da preda u zamenu drugu imovinsku korist koja odgovara vrednosti imovine pribavljene izvršenjem krivičnog dela ili proistekle iz krivičnog dela ili b) da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Imovinska korist pribavljena krivičnim delom se oduzima i od pravnog ili fizičkog lica na koja je prenesena bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrednosti. Ova se korist oduzima ne samo od učinioca krivičnog dela, već i od drugog lica koje je izvršenjem krivičnog dela takvu korist pribavilo u konkretnom slučaju<sup>61</sup>.

<sup>58</sup> Predmeti koje je optuženi prisvojio prilikom izvršenja krivičnog dela nisu predmeti koji su nastali izvršenjem krivičnog dela, pa se ne mogu oduzeti od optuženog primenom mere bezbednosti oduzimanja predmeta, već primenom mere oduzimanja imovinske koristi (presuda Vrhovnog vojnog suda K. 146/2001); Kada sud utvrdi da su okrivljeni prodajom opojne droge došli do novca, taj novac se oduzima primenom mere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim delom (rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1277/2001); Visinu imovinske koristi pribavljene izvršenjem krivičnog dela sud utvrđuje po službenoj dužnosti i po slobodnoj proceni koristeći po potrebi i mišljenje veštaka (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. Ok. 7/2005); Sud ne može oduzeti od optuženog imovinsku korist, već je u obavezi da, kada ga oglasi krivim za delo kojim je pribavljena protivpravna imovinska korist pošto utvrdi njeno postojanje i visinu, u izreci dosudi njeno oduzimanje u visini koju je utvrdio (rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 2294/2005); Ako sud na osnovu dokaza izvedenih u toku dokaznog postupka oceni da je umišljajem okrivljene bilo obuhvaćeno ostvarenje zbira novčanih iznosa koji su pribavljeni pojedinim krivičnim delima izvršiće pravnu prekvalifikaciju (rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 323/2006).

<sup>59</sup> Sec. Ulpianus, D.50, 17, 134. Thesaurus sententiae iuris, Beograd, 2002. godine, str. 69

<sup>60</sup> U vezi sa ovim rešenjem treba istaći dilemu da li se ova mera može izreći prema neuračunljivim licima, maloletnicima ili licima koja učine protivpravno delo bez krivice (s obzirom na objektivno-subjektivni pojam krivičnog dela koji proizilazi iz odredbi novog Krivičnog zakonika Republike Srbije) budući da tada nema odluke suda kojom je "utvrđeno izvršenje krivičnog dela" jer na strann učinioca nedostaje krivica kao bitni konstitutivni subjektivni element pojma krivičnog dela.

<sup>61</sup> D. Jovašević, Naknada štete pričinjene krivičnim delom, privrednim prestupom i prekršajem,

U vezi sa primenom ove mere u teoriji i sudskoj praksi se razmatra pitanje pojma imovinske koristi. Pod ovom se korišću podrazumeva svaki imovinski efekat koji predstavlja protivpravnu dobit za učinioca. To nisu samo novac i predmeti, već i usluge, korišćenje određenih predmeta bez davanja adekvatne protivvrednosti, uštede, imovinska pogodovanja i sl., dakle, sve što ima neku imovinsku vrednost ili finansijske efekte. Izvan ovog pojma su nematerijalna pogodovanja lične prirode, osim ako nemaju neposredne finansijske prednosti, odnosno uštede. Kao drugo sporno pitanje u praksi javlja se utvrđivanje visine imovinske koristi koja se mora oduzeti odlukom nadležnog suda. Ovde se razlikuje nekoliko shvatanja. Najšire je shvatanje koje traži da se učiniocu krivičnog dela priznaju svi troškovi koje je imao u vezi ili povodom izvršenja krivičnog dela, dok je nasuprot njemu shvatanje prema kome učiniocu ne treba priznati nikakve troškove, već mu treba oduzeti celokupnu pribavljenu imovinsku korist. Između ovih je umereno shvatanje prema kome se učiniocu dela pri utvrđivanju visine pribavljene imovinske koristi moraju priznati određeni troškovi koje je imao u vezi izvršenja krivičnog dela, ali se tu shvatanja razilaze u pogledu određivanja koji su troškovi "opravdani", odnosno koji troškovi predstavljaju materijalni ekvivalent za trud učinioca uložen u radnju krivičnog dela ili koji proizilaze iz same prirode izvršenog dela. Prema "teoriji salda" od učinioca krivičnog dela se oduzima samo "čista dobit", naime od ukupne vrednosti koju učinilac ostvari izvršenim krivičnim delom oduzimaju se nužni troškovi i izdaci učinioca<sup>62</sup>.

No, pored ove posebne krivičnopravne mere sui generis koju predviđa Krivični zakonik, značajan napredak u suzbijanju organizovanog kriminaliteta predstavlja i donošenje Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela iz 2008. godine<sup>63</sup>. Međunarodna, ali i domaća iskustva su pokazala da je izricanje kazne učiniocima krivičnih dela organizovanog kriminaliteta, bez oduzimanja imovine koju poseduju, najčešće nedovoljno, jer posle izvršenja izrečenih kazni oni na slo- bodi ponovo nastavljaju da vrše krivična dela.

Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela je u skladu sa dokumentom Evropske unije pod nazivom: "Sprečavanje i kontrola organizovanog kriminala : Strategijom Evropske unije za početak novog milenijuma" koji inistira na neophodnosti oduzimanja imovine stečene kriminalom, budući da sticanje finansijske koristi predstavlja jedan od osnovnih motiva za vršenje teških krivičnih dela.<sup>64</sup> Ovim zakonom uređuju se uslovi, postupak i organi nadležni za otkrivanje, oduzimanje i upravljanje imovinom proisteklom iz krivičnog dela, odnosno iz organizovanog kriminaliteta.

Beograd, 1999. godine, str.38-49; Lj. Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, op.cit. str. 285-289.

<sup>62</sup> P. Novoselec, Opći dio krivičnog prava, op.cit. str. 440.

<sup>63</sup> Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, Službeni glasnik RS, broj 97/2008.

<sup>64</sup> G. Ilić, Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela - osvrt na predložena zakonska rešenja, Revija za bezbednost, Beograd, broj 10/2008. godine, str. 21.

## ZAKLJUČAK

U strukturi savremenog kriminaliteta uopšte, pa tako i u našoj zemlji po svom značaju, obimu i prouzrokovanim posledicama, te ispoljenoj opasnosti njihovih učinilaca, posebno se izdvaja organizovani transnacionalni kriminalitet. Ova vrsta kriminaliteta predstavlja posebnu kumulaciju kriminalne energije većeg broja lica u različitim oblicima zločinačkog udruživanja sa većim ili manjim stepenom stalnosti. Radi se, naime, o licima koja ne poznajući granice između država, pa ni između kontinenata organizovano, kontinuirano vrše teška krivična dela sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi, ali i radi ostvarenja ekonomske, političke ili druge moći.

Budući da se radi o prikrivenim oblicima organizacija koje permanentno vrše veliki broj izuzetno teških krivičnih dela, sva savremena krivična zakonodavstva na osnovu relevantnih međunarodno pravnih akata, u prvom redu Konvencije OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine predviđaju posebne organe, nadležnosti, postupak i mere za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala. Slična je situacija i u Republici Srbiji. Poslednjih godina u Republici Srbiji je zakonski postavljena solidna pravna osnova za efikasnu, blagovremenu, kvalitetnu i zakonitu borbu sa naraslim oblicima i vidovima organizovanog kriminala. Na taj način naša zemlja se priključila evropskim krivičnopravnim sistemima, odnosno njihovim standardima u pokušajima da se pronadje i primeni efikasan sistem mera i postupaka za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala.

Tako su u oblasti sudskoorganizacionog prava, posebnim Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije iz 2002. godine organizovani posebni organi za suzbijanje ove vrste savremenog kriminala. Novelom Zakonika o krivičnom postupku iz 2002. godine propisana je posebna vrsta krivičnog postupka sa specijalnim istražnim tehnikama koje treba da doprinesu efikasnijem rasvetljenju i razrešenju krivičnih dela sa elementom organizovanog kriminala, odnosno utvrđivanju krivične odgovornosti njihovih učinilaca. I novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2006. godine u glavi sedam pod nazivom: "Posebne dokazne radnje" predviđa posebne mere, sredstva i postupke u cilju rasvetljenja krivičnih dela organizovanog kriminala.

Potom je 2009. godine Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine (kojim je Zakonik o krivičnom postupku iz 2006. godine stavljen van snage) uvedena nova glava 29a. pod nazivom: "Posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i druga izuzetno teška krivična dela". I konačno, reforma krivičnog zakonodavstva u oblasti pronalazjenja efikasnog sistema društvene reakcije prema organizovanom kriminalu iz 2011. godine u ovu oblast unovi nova rešenja. Naime, septembra 2011. godine je donet novi Zakonik o krivičnom postupku u glavi 7. pod nazivom: "Dokazi", u delu trećem pod nazivom: "Posebne dokazne radnje" određuje krivična dela na koje se primenjuju ove odredbe među kojima u prvom redu spadaju dela iz oblasti organizovanog kriminala (član 162. ZKP).

Pored toga, i Krivični zakonik Republike Srbije iz 2005. godine posle izmena i dopuna iz 2009. godine daje pojam i oblike organizovanog kriminala propisujući i posebne vrste krivičnih sankcija za njihove učinioce: kaznu zatvora, novčanu kaznu i oduzimanje imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom. Dosadašnja praksa u primeni zakonskih rešenja i specijalizacija organa krivičnog pravosuđa za suzbijanje i sprečavanje organizovanog kriminala u Republici Srbiji je dala zadovoljavajuće rezultate.

## LITERATURA

- Beljanski, S., Ilić, G., Majić, M., Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, 2011. Blei, N., Strafrecht, Allgemeiner teil, Munchen, 1983.
- Vasiljević, T., Grubač, M., Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd, 2004.
- Grozđanić, V., Škorić, M., Uvod u kazneno pravo, Rijeka, 2009.
- Dolapčiev N., Nakazateljno pravo, Norma, Sofia, 1994.
- Durđić, V., Jovašević, D., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2010.
- Edwards, E., Gill, P., Transnational Organised Crime, Perspectives on Global Security, London, 2003.
- Živanović, T., Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, Knjiga prva, Beograd, 1931. Jescheck, N.N., Weigend, T., Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner teil, 5. Auflage, Berlin, 1996. Jovanović, Lj., Jovašević, D., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2002.
- Jovašević, D., Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002.
- Jovašević, D., Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom, Beograd, 2003.
- Jovašević, D., Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, 2004.
- Jovašević, D., Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom, Beograd, 2007.
- Jovašević, D., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2010.
- Jovašević, D., Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011.
- Jovašević, D., Leksikon krivičnog prava, Beograd, 2011.
- Jovašević, D., Ikanović, V., Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 2012.
- Jovašević, D., Ikanović, V., Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo, Banja Luka, 2012.
- Kokolj, M., Jovašević, D., Krivično pravo Republike Srpske, Opšti i posebni deo, Bijeljina, 2011.
- Koržanskih M.I., Popularnij komentar Kriminologičnog kodeksu, Naukova dumka, Kiev, 1997. Kuznjecova, N.F., Rešetnikov, F.M., Ugolovnij kodeks Ispanii, Zercalo, Moskva, 2000. Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V., Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004.
- Lazarević, Lj., Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2005.
- Marjanovik, G., Makedonsko krivično pravo, Opšt del, Skoplje, 1998. Nakazatelno pravo, Norma, Sofia, 1994.
- Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004.
- Paglee, S.N., Chinese Criminal Law, Peking, 1996.
- Petrović, B., Jovašević, D., Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005.
- Petrović, B., Jovašević, D., Međunarodno krivično pravo, Sarajevo, 2010.
- Raroga A.I., Esakov, G.A., Čučaev, A.I., Stepalin, V.P., Ugolovnoe pravo Rossii, Časti obšaja i osobenaja, Kurs lekcij, Moskva, 2007.

- Raroga, A.I., Ugolovoe pravo Rossii, Obšaja čast, Moskva, 2008. Savet Evrope, 1949-1996. godine, Zbirka dokumenata, Beograd, 1996.
- Skuratov, J.I., Lebedov, V.M., Kommentarii k Ugolovnomu kodeksu v Rossijskoj federaciji, Moskv Norma, 1996.
- Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj., Krivično pravo SFRJ, Opšti deo, Beograd, 1994. Schonke, A., Schroder, N., Strafgesetzbuch, Kommentar, Munchen, 1995.
- Tahović, J., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1961.
- Foregger, E., Serini, E., Strafgesetzbuch, Wien, 1989. Frank, S., Kazneno pravo, Opšti deo, Beograd, 1955. Horvatić, Ž., Kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003.
- Škulić, M., Zakonik o krivičnom postupku, Beograd, 2009.

---

## Dragan Jovašević

*Law Faculty University of Nis*

# Organized Crime

- concept and characteristics of the criminal legislation of the Republic of Serbia –

**Abstract:** The structure of modern crime in general, including the Republic of Serbia for its importance, scope and consequences caused, and the manifest difficulty and danger of their perpetrators, in addition to terrorism and corruption of various shapes and forms of expression, stands out from the organized transnational crime. His type of crime is a particular criminal accumulation of energy greater number of persons in various forms of criminal association with a greater or lesser degree of permanence. It is, in fact, about a person not knowing the boundaries between countries, between continents or even an organized, continuous exercise serious crimes with the aim of acquiring unlawful material gain, but also to achieve economic, political or other power. Since this is a hidden form organizations that continuously perform a number of extremely serious crimes, all modern criminal legislation on the basis of relevant international legal documents, notably the UN Convention against Transnational Organized Crime in 2000. year (known as the Palermo Convention) provide for special authorities, responsibilities, procedures and measures for preventing and combating organized crime. A similar situation exists in the Republic of Serbia. In recent years, the Serbian Republic is legally set up a sound legal basis for the efficient, timely, efficient and legitimate struggle with increasing shapes and forms of organized crime. It is the specific legal arrangements of organized crime in the substantive criminal law in the present work.

**Key words:** organized crime, more people, crime, international standards, legislation, liability, penalty.